

DOI: 10.18427/iri-2016-0057

Az olvasókörök társadalmi, közéleti tevékenysége az 1940-es években

Szóró Ilona

Könyvtárellátó Nonprofit Kft.

szoro.ilona@kello.hu

A 20. század közepén az agrárvidékek lakosságának, a társadalmi törekvések érvényesítése, érdekei képviselete tekintetében, csak korlátozott lehetőségei voltak. A kisvárosokban, falvakban vagy a tanyavilágban élő emberek kevés olyan szervezettel, intézménnyel, fórummal rendelkeztek, amelyre támaszkodhattak volna a helyi közösség szervezésében, a település fejlesztését, az életkörülmények javítását célzó elképzelések megvalósításában, a hivatalos ügyek intézésében, az érdeksérelmek orvoslásában. Ezt a hiányt nagyrészt az agrártársadalom legnagyobb számban alakuló egyesületei, az olvasókörök igyekeztek pótolni. A körök, sajátos elnevezésük ellenére nemcsak kulturális tevékenységet folytattak, hanem széleskörű közéleti feladatokat is magukra vállaltak, melyeket az állami vagy önkormányzati intézményhálózat, illetve más társadalmi vagy politikai szervezetek egyáltalán nem, vagy csak részben láttak el (Vadász, 1998:643-644).

Az olvasókörök területi elv szerint szerveződtek, egy szűkebb térség, egy kerület vagy egy határrész helyi közösségét fogták össze, így működésük során nemcsak saját tagságuk törekvéseinek megvalósításáért léptek fel, hanem ennél szélesebb kör, az egész környékbeli lakosság érdekeit képviseleték. A földművelésből élők, a tanyai gazdák általában kevesebb iskolai végzettséggel rendelkeztek, nem voltak járatosak az adminisztratív ügyek intézésében, és lehetőségük sem igen volt, hogy több időt áldozzanak a hivatali eljárásra. Az egyéni kérések, panaszok vagy kezdeményezések egyébként is kisebb súllyal estek latba, mint a helyi közösség együttes fellépése. A viszonylag tájékozottabb, egy erős közösséget alkotó köri tagság általában pontosabban átlátta a problémákat, jobban megfogalmazta a lakossági igényeket, megvalósíthatóbb javaslatokkal állt elő, és határozottabban tudott fellépni a közösség törekvései érvényesítésére, mint az egymástól bizonyos mértékig elszigetelten élő egyes családok (Simándi, 1943:42).

Az olvasókörök közreműködése, a kellő jártassággal és nagyobb elismertséggel rendelkező egyesületi vezetők szerepvállalása rendszerint nagyobb eséllyel és rövidebb idő alatt hozott megoldást, vagy eredményezett legalább hivatalos választ, ígéretet az adott ügy rendezésére vonatkozóan. A körök a közéleti fellépés során szélesebb körű kapcsolataikat is fel tudták használni. Szükség esetén egyeztettek más érintett egyesületekkel, gazdasági és társadalmi szervezetekkel, és így összefogva, több oldalról, illetve különböző fórumokon is fel tudták vetni az aktuális problémákat. Ennek a szerepkörnek az ellátását nagyban segítette, hogy a települési vezetés a közösség életét érintő kérdésekben esetenként megkérdezte az egyesületek véleményét, és a megvalósításhoz kérte a közreműködésüket, mert a helyi lakosság legitim képviselőinek, a hatóság első számú társadalmi partnerének tekintettek azokat (Szenti, 1990:48).

A II. világháború alatt, majd az azt követő években az olvasókörök társadalmi, közéleti tevékenysége a legkülönbözőbb területeken és formákban jelentkezett. Felkarolták azokat a lakossági mozgalmakat, melyek a településfejlesztés, a közigazgatási szolgáltatások bővítése, közlekedési és kommunikációs viszonyok javítása, a megfelelő egészségügyi ellátás és oktatás biztosítása érdekében indultak.

Eljártak a sokakat érintő gazdasági vagy adminisztratív problémák megoldásáért, de felvilágosítással, tanáccsal, közbenjárással segítettek az egyedi kérelmek, panaszok ügyében is (Tóth, 1991:558-559).

Az egyesületek részt vettek egyes közigazgatási feladatok ellátásában is. Fontos szerepük volt a hatóságok és a lakosság közötti információcserében. A helyi vezetés, más hatóságok, szakigazgatási szervek, különböző társadalmi, szakmai szervezetek az olvasóköröknek küldték meg felhívásaikat, az új rendelkezéseket, hogy tegyék közzé a körzetükben lakók számára. A világháború alatt, majd a háborút követő gyors gazdasági, társadalmi változások időszakában ez a szerepkör különösen nagy jelentőséget kapott. A kistelepülések lakossága, mindenekelőtt a külterületen élők, elsősorban ezekben az egyesületi székházakban találkoztak az új szabályokat, teljesítendő kötelezettségeket, illetve igénybe vehető lehetőségeket tartalmazó felhívásokkal. Az olvasókörben az emberek nemcsak a hirdetések szövegét olvashatták el. Az egyesületi vezetés igyekezett felhívni a figyelmet a fontosabb részekre, segített pontosan értelmezni a rendelkezéseket és tanácsokat adott, hogy egy-egy ügyben hogyan kell eljárni (Olasz, 2012:144).

A közéleti, politikai tájékozódás elősegítése érdekében a körök előadásokat szerveztek, amelyekre meghívták az aktuális feladatokban illetékes hatóságok, hivatalok, a jelentősebb társadalmi szervezetek vagy a politikai pártok képviselőit. A tájékoztatókat általában más körű rendezvényekkel, programokkal kapcsolták össze, így ösztönözve a környékbeli lakosságot a minél nagyobb számban történő megjelenésre. Számos esetben a hivatalos szervek kérték az egyesületek közvetítő szerepét. A második világháború alatt, 1941 márciusától megszűnt az Országos Meteorológiai Intézet időjárás-előrejelzése az újságokban és a rádióban. A gazdaságok műveléséhez azonban feltétlenül szükség volt ezekre az információkra. Ezért minden településnek gondoskodnia kellett arról, hogy az időjárás-jelentések eljussanak a lakossághoz. Ezt sok helyen, különösen a külterületen az olvasókörök közreműködésével oldották meg (Katona, 1988:13; Felkai, 2002:13-15).

Az egyesületek részvételének köszönhetően azonban az információ nem csak egy irányban áramlott. A világháborút követő években az olvasókörök rendszeresen szerveztek lakossági fórumokat, a települési vezetők részvételével. Az emberek által sokszor csak „panasznapnak” nevezett rendezvényen az egyesület tagságán kívül a szélesebb körzet lakossága is részt vehetett. Az olvasóköri vezetés ilyen esetekben egyfajta koordináló, moderátori feladatot vállalt. Biztosította, hogy a megbeszélés megfelelő keretek között folyjon, mindenki felvethesse a problémáját, és a hatóságok képviselői reagálni tudjanak ezekre. Éppen az egyesületek összefogó szerepének következtében a legtöbb ilyen fórum valamilyen eredménnyel zárult, elkerülhetetlen volt, hogy a hivatalos szervek foglalkozni kezdjenek a felmerült ügyekkel, és bizonyos megoldási lehetőségek is körvonalazódtak (Tóth, 1991:558-559).

A körök közéleti tevékenységének egyik legfontosabb része, bizonyos igazgatási feladatok helyben történő intézésének elősegítése volt. Még a legegyszerűbb adminisztratív ügy is komoly terhet jelentett, ha nagyobb távolságra kellett utazni miatta. Különösen a külterületi lakosság esetében, a rossz időben nehezen járható utak miatt egy hivatali teendő sokszor egy egész napot igénybe vett. Az egyesületek ezért felajánlották a székházukat, hogy a községi, városi tisztviselők meghatározott alkalmakkor néhány órán keresztül ott intézzenek bizonyos feladatokat, a közellátási, adó és illeték ügyektől, az anyakönyvezésen, egyes igazolások, engedélyek kiváltásán át, a haszonállat-vizsgálat vagy az eb-oltás szervezéséig. A központi fekvésű olvasókörökben az ideiglenes adminisztráció helyett esetenként állandó közigazgatási kirendeltséget állítottak fel, ami rendszeres hivatali tevékenységet

jelentett. Igaz, általában csak heti egy nap, 3-4 órán át folyt az ügyintézés, de ez is viszonylag sokféle hivatali feladat ellátására kínált lehetőséget (anyakönyvezés, járlatírás, adó-, illeték-, bírságkivetés, és -beszedés, hatósági, illetőségi, szegénységi bizonyítvány igénylése, segélykérelmek benyújtása stb.). Mindezzel nem kevés időt és jelentős költséget takaríthattak meg az emberek. A kirendeltség üzemeltetése azonban a közigazgatástól külön előkészítő munkát és anyagi ráfordítást igényelt, ezért a megvalósításban nagy szerepe volt az egyesületek fellépésének, a kitartó kérvényezésnek, a tisztviselők számára az utazás és elhelyezés megszervezésének (Simonffy, 1972:50; Bánkiné Molnár, 2001:118).

Már a két világháború között felmerült a terv, hogy egy-egy nagyobb külterületi csomópont olvasóköreiben nemcsak a városból kikerkező tisztviselők végeznének hivatali tevékenységet, hanem maga az egyesület kapna egyes feladatok ellátására ügyintézési jogot. A körök vezetősége, az elnök vagy a jegyző, a helyi tanítók bevonásával maga láthatta el a határrész lakóit érintő anyakönyvi teendőket, kisebb helyi illetékügyeket, a járlatkezelést, a bejelentési kötelezettségek dokumentálását stb. A II. világháború alatt ez az ideiglenes igazgatási tevékenység egyes közellátási feladatok elvégzésével bővült. Az 1945-ös földreform nyomán sok család települt ki a frissen kapott birtokára, nagy tanyaépítési hullám kezdődött, ami tovább fokozta a külterületi ügyintézés iránti igényt, a közigazgatási kirendeltségek létesítésének jelentőségét. A közigazgatás demokratizálására és decentralizálására irányuló törekvések nyomán tervezték a társadalmi szervezetek igazgatási tevékenységének további szélesítését - természetesen a közreműködők megfelelő felkészítése, és a tevékenység központi szabályozása és ellenőrzése mellett. Ez azonban az 1940-es évek végén, a közigazgatás gyors és erőteljes centralizációja nyomán megghiúsult, a kirendeltségeket sorra felszámolták, majd rövid idő alatt magukat az olvasóköreket is feloszlatták (Hajdú, 1977:104.; Herczeg & Kruzslicz, 2000:140).

Az egyesületek tevékenységének másik fontos területét az érdekvédelem, az adóval, beszolgáltatással, illetékekkel kapcsolatos problémák intézése jelentette. A körök ilyen esetekben részben tanáccsal tudtak segíteni, a többeket érintő ügyeknél pedig összegyűjtötték a panaszokat, és eljuttatták az illetékes hivatalokhoz. Ha országos intézkedés okozott gondot, az egyesületek kapcsolataik révén, központi társadalmi és gazdasági szervezetekkel közösen fellépve próbáltak szót emelni a felsőbb fórumokon a megoldás érdekében. Felléptek a központi készletgazdálkodás idején a termeléshez szükséges eszközök (növényvédő szer, üzemanyag) kiutalt mértékének növelésére, a termelőket sújtó beszolgáltatás csökkentésére, a helyi illetékek, piaci, helypénzek mérséklésére. A körök hangot adtak a hatóságokkal szembeni kritikáknak, felkarolták a hivatalok működésével, a rendőri túlkapasokkal kapcsolatos panaszokat is (Huszka, 1986:253; Marjanucz, 1988:295).

Az egyesületek jelentős szerepet játszottak különböző gazdasági ügyekben, a termény-felvásárlás, a beszolgáltatás vagy a központi készletek elosztása terén. Gyakran csatlakoztak különböző nagytételű árubeszerző akciókhoz, és közösen rendeltek (vetőmagot, műtrágyát, permetezőanyagot, meszet, tüzelőt, petróleumot). Ezzel a feliratkozó lakosoknak kedvezményes árat és helybe történő szállítást biztosítottak. Számos egyesület székházánál rendeztek baromfi, gyógynövény vagy zöldség-gyümölcs felvásárlást, megszervezték a környékbeli gazdák számára a vágóállat-beszolgáltatást. A háború alatti és utáni kötött készletgazdálkodás idején gyakran az olvasóköreket voltak a közellátás helyi bázisai. Ott kerültek szétosztásra az őrleési engedélyek, a csak jegyre kapható élelmiszerek és háztartási anyagok, illetve az állatok után kiutalt takarmányok. A helyben teljesíthető gazdasági kötelezettség, illetve elérhető szolgáltatás a lakosság számára nagy előnyt jelentett, az

olvasókörökre viszont további adminisztrációs terheket és komoly anyagi felelősséget rótt (Nagy, 1975:405; Katona, 1988:21).

Az olvasókörök, a gazdák támogatása érdekében közreműködtek a helyi termelők és a nagy felvásárlók közötti szerződések megkötésénél. Ilyen esetben az egyesület vezetése előzetesen tájékozódott az átlagos feltételekről, árakról, és tanácsokkal látta el a helyi termelőket, hogy minél kedvezőbb megállapodást köthessenek. A gazdaérdekek mellett a körök felkarolták a mezőgazdasági munkások törekvéseit is. Csatlakoztak az ágazatban dolgozók járandóságának bővítésére vagy az öregkori biztosítás kiterjesztésére indított kezdeményezésekhez. Sok egyesület foglalkozott munkaközvetítéssel. Gyakorinak számított, hogy a mezőgazdasági munkások, vagy a földmunkások az olvasókörökben kötötték meg a munkaszerződéseket. Egyes körökben külön naplót vezettek a hozzájuk forduló munkakeresőkről és a gazdától befutó munkásigényekről, ez alapján irányították a jelentkezőket a megfelelő helyre. A külterületen létrejövő szövetkezetek, gazdasági társulások is sok esetben a körök közreműködésével születtek. Számos helyen az egyesületi tagság szervezte meg a fogyasztási és értékesítő szövetkezetet, a hitelszövetkezetet, a legeltetési társulatot vagy a hegyközséget (Pacsuné, 1995:107; Tóth, 1999:558-559).

Az egyesületek gyakran léptek fel az infrastruktúra fejlesztéséért, a közlekedési viszonyok javításáért. A települések külső kerületeiben az utcák kikövezése, közkutak létesítése, a külterületen a dűlőutak kiépítése, ár- és belvízvédelmi művek építése volt általában a legfontosabb lakossági kérdés. Lobbiztak az egyesületek MÁV megállóhely, váróterem vagy helyi kisvasút kiépítése, a komp közlekedés beindítása, postahivatal vagy mobil postajárat létesítése, a telefonkapcsolat megteremtése, vízelvezető csatornák készítése érdekében. A körök azonban nemcsak kérvényíró, érdekkijáró szerepet játszottak, hanem részt vállaltak a megvalósításból is. Erre annál nagyobb szükség volt, mert a fejlesztéseket gyakran csak jelentős társadalmi tehervállalással tudták végrehajtani. Az egyesületek biztosították a munkálatokat végző szakemberek elhelyezését, mozgósították a helyi lakosságot, a szükséges anyagok helyszíntre szállítására, az egyszerűbb feladatok társadalmi munkában történő elvégzésére. Mindez jelentős költségmegtakarítással járt, gyorsította a programok megvalósítását (Szenti, 1990:48, Leléné Erdélyi, 1996:262).

Kivették a részük az olvasókörök az egészségügyi, oktatási és egyéb kulturális fejlesztésekből, az e területen jelentkező problémák megoldásából is. Egészségügyi tájékoztatókat szerveztek, szakképzett előadók felkérésével, melyek során a közegészségügy, az anya- és csecsemőgondozás, a helyes életmód és táplálkozás legfontosabb tudnivalóira hívták fel a figyelmet. Felléptek, hogy legyen a körzetükben orvos, szülésznő. Építőanyag- és fuvarfelajánlással segítették egészségház építését, vagy ennek hiányában saját helyiségüket adták át a rendelésekhez, és vállalták az orvos ki- és visszaszállítását is (Bánkiné Molnár, 2001:79).

Az oktatás terén az egyesületekre szintén fontos szerep hárult. A háborús károk miatt sok iskola épülete alkalmatlan volt a tanításra, ezért ideiglenes az olvasókörök engedték át székházaikat az oktatás céljára. Előfordult az is, hogy az iskola épülete ugyan megfelelő állapotban volt, de a zsúfoltság miatt a tagozatok ketté bontására volt szükség. Az oktatási hatóságok intézkedtek ugyan újabb tanító kihelyezéséről, az iskolabővítéshez azonban sokszor csak késve érkezett anyagi támogatás. Ilyen esetekben az egyik tanulócsoporthat átmenetileg az olvasókörök épületében kapott elhelyezést. Az egyesületek önként ajánlották fel székházaikat erre a célra. Egyrészt, mert a tagjaik gyermekeinek oktatásáról volt szó, másrészt, mert a délelőtti tanítás nem akadályozta a tagság, többnyire a délutáni, esti órákban zajló közösségi életét (Hévizi, 1985:506; Beck, 1985:240, 256).

Az olvasókörök támogatták az új iskolák építésért indított lakossági mozgalmakat, szorgalmazták a leromlott iskolaépületek felújítását, a felszerelés, a könyvtár bővítését. A kisebb karbantartási munkákban gyakran a körök tagsága és a környék lakói is bekapcsolódtak. Előfordult, hogy a szülők kérésére az egyesület befolyását személyi változás érdekében vetette latba, és a munkáját hanyagul végző, a gyerekekkel goromba, italozó tanító elmozdítását kérte a felettes szervektől. Ilyen esetekben a körök vezetése először megpróbált közvetíteni a szülők és a pedagógus között, és csak akkor tett hivatalos lépéseket, ha ez nem vezetett eredményre. Az oktatás támogatását szolgálata, hogy a legtöbb olvasókör az alapszabályában úgy rendelkezett, hogy felozslás esetén az egyesület vagyona a helyi iskola tulajdonába kerüljön (Koncz, 2006:130-131).

Sajátos szerepet vállaltak az olvasókörök a kistelepülések és a külterületi lakosság vallásgyakorlásának biztosítása terén is. Ahol nem volt a közelben templom, az iskolák mellett gyakran az egyesületek adtak helyet az istentiszteletek megtartásához, hol katolikus, hol református vagy evangélikus papot kérve fel. Ehhez a téli hónapokban felfűtötték a köri székházakat, kocsin elmentek a lelkészért, rendszerint meg is vendégelték, majd a szertartás után hazavitték. A központi fekvésű köröknél, nagyobb számú lakos esetén havi egy vagy kettő istentisztelet tartottak, de a külterület legtávolabbi zugában is évente néhány alkalommal biztosították a lakosság lelki gondozását. Ez a társadalmi feladatvállalás a helyi lakosság igénye nyomán olyan egyesületeknél is gyakori volt, amelyek egyébként nem tartottak szorosabb kapcsolatot egyik egyházzal sem, és a vallásnak, a hitgyakorlásnak a körü életben semmilyen más jele nem mutatkozott (Nagy, 1975:404; Simándi, 1943:51).

Az egyesületek szűkös anyagi lehetőségeik határán belül bizonyos szociális tevékenységet is végeztek. Számos olvasókör segélyalapot létesített, és abból nyújtott némi támogatást vagy kisebb kölcsönöket a rászoruló tagoknak. A saját segítség mellett igyekeztek a szegény sorsú tagok számára központi támogatást is kijárni. Elkészítették a szükséges kérvényeket, ajánlást csatoltak hozzá, hogy az érintettek nagyobb eséllyel pályázhassanak. A karitatív tevékenység azonban nemcsak a tagságra, hanem a körzet egész lakosságára kiterjedt. Támogatták a térségükben működő egészségügyi, szociális és gyermekintézményeket, gyűjtést szerveztek az önkormányzati segélyalap, a települési közkonyha, az árvaház, a szegény családok javára. Csatlakoztak a központi segélyakciókhoz. A szükséges pénzt adománygyűjtésből és jótékonyági rendezvények szervezéséből teremtették elő (Csuka, 1995:481; Nagy, 1975:405).

A háború idején segítették a bevonulókat, például téliruha-gyűjtő akcióval, illetve támogatták az elesettek családtagjait. Részt vettek a bombakárosultak ellátásában, és közreműködtek a kibombázottak elhelyezésében is. A háború befejezése után bekapcsolódtak a hazatérő hadifoglyok körüli szeretet-szolgálatba, élelmiszerral, ruhaadománnyal várták az érkezőket, szükség esetén pedig a beteggondozás megszervezésében is segédkeztek. 1945 őszén a Szeged-Budapest vasútvonal mentén fekvő szatymazi kör 10 nap alatt 2000 hadifogolynak biztosított ellátást. Az olvasókörök csatlakoztak a „Siess! Adj! Segíts!” mozgalomhoz, amely országosan a háború fő kárvallottainak (hadiözvegyek, árvák, rokkantak, hadifoglyok) támogatását végezte. Rajtuk kívül főként az árvízkarosultak érdekében, illetve a nagy újjáépítési munkákat, hidak, vasútvonalak helyreállítását végzők ellátására szerveztek lakossági gyűjtőakciókat (Belényi, 1996:53; Huszka, 1986:259-263).

Az 1940-es években nagy számban működő, erős társadalmi beágyazottsággal és helyileg komoly presztízzsel rendelkező olvasókörök széleskörű társadalmi, közéleti

szerepet játszottak. Támogatták a vidéki lakosság gazdálkodásának fejlesztéséért, életkörülményeinek javításáért indított kezdeményezéseket, felléptek az aktuális problémák megoldásáért, érdekképviselői fórumot teremtettek, amivel elősegítették a helyi közösség boldogulását és az öntudatos polgár-attitűd kialakulását.

Irodalomjegyzék

- Bánkiné Molnár Erzsébet (2001). *Petőfiszállás*. Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza.
- Beck Zoltán (1985). Köri élet Orosháza külterületén. In: Tóth József. (szerk.). *Az orosházi tanyavilág átalakulása*. Orosháza. Orosháza Város Tanácsa. 239-313.
- Belényi Gyula (1996). *Az alföldi városok és a településpolitika (1945-1963)*. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár
- Csuka János (1995). *A délvidéki magyarság története 1918-1941*. Budapest: Püski.
- Felkai László (2002). A felnőttoktatás története Magyarországon. In: Singer Péter (szerk.). *Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban 1*. Budapest: Országos Közoktatási Intézet. 7-18.
- Hajdú Géza (1977). *Vásárhelyi egyletek és könyvtárak 1827-1944*. Szeged: Somogyi Könyvtár.
- Herczeg Mihály - Kruzslíc István Gábor (2000). *Mártély*. Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza.
- Hévízi Sándor (1985). Orosháza külterületének földrajzi nevei. In: Tóth József (szerk.). *Az orosházi tanyavilág átalakulása*. Orosháza, Orosháza Város Tanácsa. (497-575)
- Huszka Lajos (1986). A Szeged-Szatymazi Gazdakör története II. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, 31 (1), 235-266.
- Katona Sándor (1988). *Gazdakörök, olvasókörök az Alföld tanyavilágában*. (Kézirat: A 1320. sz.) Makó: József Attila Múzeum.
- Koncz Sándor (2006). Új iskolák létesítése és az épületek karbantartása Hódmezővásárhely külterületén. *A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság Évkönyve*, 10 (10), 123-152.
- Leléné Erdélyi Mária (1996). Társadalom, politika a két világháború között. In: Juhász Antal (szerk.). *Mindszent története és népelete*. Mindszent: Mindszent Város Önkormányzata. 247-266.
- Lőkös Imre (1991). *A Csúcsi Olvasókör arculata*. (Kézirat) Hódmezővásárhely: Csúcsi Olvasókör.
- Marjanucz László (1988). Adalékok Kiskundorozsma művelődési és társadalmi viszonyaihoz. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, 33 (1), 287-299.
- Nagy Gyula (1975). *Parasztélet a vásárhelyi pusztán*. Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Olasz Lajos (2012). Állampolgári ismeretek és készségek fejlesztése az agrártársadalom civil szervezeteiben. In: Erdei Gábor (szerk.). *Andragógia és közművelődés. Régi és új kihívások előtt a közművelődés az új évtizedben*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 142-149.
- Pacsuné Fodor Sára (1995). *Kulturális élet a két világháború között Várpalotán*. Várpalota: Várpalota Polgármesteri Hivatala.
- Simándi Béla (1943). *A mai puszta*. Budapest: Dr. Pintér Jenőné.
- Simonffy Ferenc (1972). *Adatok Székkutas jelenéből és múltjából. Történelmi megemlékezés a volt vásárhelyi „Nagypusztáról”*. Székkutas: Új Élet Mezőgazdasági Termelőszövetkezet.
- Szenti Tibor (1990). Egy középparaszt alkotómodell I-II. *Juss*, 3 (1), 40-51.
- Tóth István (1991). Művelődéstörténet (1869-től 1948-ig). In: Blazovich László (szerk.). *Kistelek története. A kezdetektől 1970-ig*. Kistelek: Csongrád Megyei Levéltár. 511-570.
- Vadász István (1998). Két kezdet: Az öntevékeny társadalmi szervezetek településenkénti megoszlása az Alföldön a XIX. és a XX. század végén. In: Novák László (szerk.). *Az Alföld társadalmá*. Nagykőrös: Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága. 643-656.